

LEDA-Nyt nr. 35 April 2003

ISSN 0908-355

Redigeret af Carsten Hansen og Peter Widell

Indhold

Meddelelse fra bestyrelsen	s. 2
Indkaldelse til medlemsmøde i LEDA	s. 3
De mindste ordbøger – et marked i bevægelse	s. 4
Dansk Selskab for Fraseologi	s. 7
Anmeldelse af Politikens Nudansk leksikon	s. 8
Indkaldelse til generalforsamling i LEDA	s. 9

Medlemsmøde onsdag den 30. april kl. 15.00

Miniordbøger - hvad er de for nogle?

Generalforsamling onsdag den 30. april kl. 17.00

Sted: Københavns Universitet Amager "Det nye KUA" lokale 27.1.47

Meddelelser fra bestyrelsen

Stillingsannonce

Vores kasserer Gregor Okoniewski er blevet dansk lektor i Wien. Vi søger derfor en ny kasserer. Interesserede bedes kontakte os med henblik på at stille op til posten på generalforsamlingen den 30. april.

LEDA-Nyt udgives af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) og udkommer to gange om året. LEDA-Nyt udsendes fast til LEDA's medlemmer. Bidrag til næste nyhedsbrev sendes til formanden inden 1. oktober 2003. Dette nummer er redigeret af Carsten Hansen og Peter Widell. LEDA er en forening der fungerer som forum for praktisk og videnskabeligt ordbogsarbejde og ledes af en bestyrelse som består af:

Peter Widell (formand), Høegh-Guldbergsgade 51, 2., 8000 Århus C, norwidell@hum.au.dk
Carsten Hansen (næstformand), carsten@lexitext.dk
Henrik Lorentzen, hl@dsl.dk
Sanni Nimb, sanni@cst.dk
Gregor Okoniewski (kasserer), okoniewski@mail.tele.dk
Marie Bilde Rasmussen, marie_bilde@gyldendal.dk
Jørgen Schack, schack@dsn.dk

Kontingent for medlemskab af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) kr. 125,- (kan indbetales på girokonto 139-1968)
Kontingent for medlemskab af Nordisk Forening for Leksikografi (NFL) kr. 180,-/NKR 200,-
Henvendelse vedrørende indmeldelse og adresseændring sker til foreningens kasserer. Øvrige henvendelser rettes til formanden

Medlemsmøde

Miniordbøger - hvad er de for nogle?

*Onsdag den 30. april kl. 15
På Københavns Universitet Amager
"Det nye KUA"
lokale 27.1.47*

LEDAs medlemsmøde handler denne gang om de mindste ordbøger på det danske marked. Vi har sat tre forlag stævne, som alle udgiver små ordbøger, der bl.a. går under betegnelserne *miniordbøger*, *lommeordbøger* eller *small*. Forlagene

Gad, Gyldendal og Politiken

har lovet at deltage i et panel, hvor de vil forsøge at beskrive, hvad deres miniordbøger er for nogle. De vil bl.a. komme ind på følgende:

- Hvem er målgruppen?
- Hvordan har man vægtet antallet af opslagsord i forhold til artiklernes detaljeringsgrad?
- Hvordan opgøres antallet af opslagsord og fraser i det hele taget?
- Hvilke oplysningstyper har man prioriteret frem for andre? (morfologi, udtale, antal ækvivalenter, eksempler, forklaringer o.a.)
- Hvad har man i øvrigt gjort for at spare plads (mindre skrift, komprimeringsstrategier)
- Hvad indeholder miniordbøgerne ud over selve ordbogsdelen (fx parlør, cd-rom)

Henrik Gottlieb,

lektor ved Engelsk Institut (Københavns Universitet), har lovet at optræde som kritisk ordstyrer og stille spørgsmål til pæneldelegerne. Publikum vil også få mulighed for at diskutere med forlagenes repræsentanter.

Alle er velkomne. Der vil være kaffe og kage til deltagere, der tilmelder sig til Jørgen Schack senest den 23. april på e-mail-adressen *schack@dsn.dk* eller evt. på tlf. 35 32 89 72.

Bygning 27 ligger på hjørnet af Amager Fælledvej og Njalsgade. Indgangen ligger i den ende af bygningen, der ligger nærmest Njalsgade. Man kan tage Metro til Islands Brygge eller buslinjerne 12, 13, 33, 34, 77 og 78.

Vel mødt til en spændende eftermiddag!

Bestyrelsen

De mindste ordbøger – et marked i bevægelse

Lommeordbøgerne har været på det danske marked siden 1920; markedet har ændret sig afgørende, og det ser ud, som om en skærpet konkurrence er på vej

Af Nils Bjervig
Ansv. chefredaktør
Bogmarkedet

Ordbøger har altid været en givtig vare for forlagene og boghandelen. Der er et stabilt marked, hvis udsving ikke er alt for store, og elever og studerende er aftagere ved skole- og semesterstart.

Markedet har været domineret af to store spillere: På dansk-dansk området har Politikens Forlag længe været nærmest enerådende med Nudansk Ordbog – på de tosprogede ordbøger har Gyldendals Røde Ordbøger med deres 100 år på bagen siddet tungt, og det er vist ikke for meget sagt, at en ordbog for mange er synonymt med en rød ordbog.

På det seneste har de dog fået konkurrence. Gads Ordbøger har vundet frem på alle hovedsprog, og Politiken er begyndt med engelsk. Munksgaard var stærke på flere områder, men blev solgt til Gyldendal, der har overtaget hele sortimentet og nu udgiver bl.a. Munksgaards Fremmedordbog som en Rød Ordbog.

De små ordbøger

En særlig niche er de helt små ordbøger. De dækker de europæiske hovedsprog, typisk engelsk, tysk, fransk, spansk, italiensk, men også svensk og nygræsk er kommet til, som også arabisk. De er ret ens i omfang, alle omkring de 30-40.000 opslagsord, de går begge veje, fremmedsprog-dansk/dansk-fremmedsprog. I dag er næsten alle forsynet med en miniparlør og en meget kortfattet grammatik. Informationsstrukturen varierer meget, nogle har lydskrift, andre kun trykangivelse; omfanget af grammatiske oplysninger er minimalt, valens angives ikke, kontekstangivelser findes så godt som ikke ...

Men sådan må det vel også være med de helt små ordbøger, der har fået forskellige navne: Lommeordbøger (Høst & Søn), Small (Gads Stribede), Miniordbøger (Politiken og Gyldendal). Jeg kalder dem her under ét 'små ordbøger'. De er beregnet til at blive taget med på rejse, til at blive brugt i en hånd vending så at sige. Og det giver uægteligt begrænsninger – men det er ikke ærindet her at beskrive det, men derimod at prøve at finde ud af, hvordan markedet for denne type ordbøger ser ud.

Bestanden

Der findes p.t. fire udgivere af de små ordbøger på dansk: Gad, Gyldendal, Høst og Politiken. Sortimentet er bredt.

Gad har fuldt program med Engelsk, Fransk, Italiensk, Tysk, Spansk, Nygræsk og Svensk (her i artiklen nævnes af pladshensyn kun fremmedsproget, ikke dansk, selv om alle titler går begge veje, NBj.) Omfanget er på mellem 40 og 45.000 opslagsord, sidetallet er på omkring 800 sider, og alle koster kr. 99. Fransk, Engelsk, Spansk og Tysk har også cd-rom gratis med. Gad kom på markedet i midten af 1980'erne. Ordbøgerne er danskproducerede.

Gyldendal har til dato kun to titler – Engelsk og Tysk. Omfang 40.000 opslagsord og 12-15.000 udtryk og vendinger. Sidetal er ca. 900, de vejer 283 g (ifølge forlagets hjemmeside). Pris kr. 99. Gyldendal kom på markedet i 2002. Ordbøgerne er

danskproducerede.

Høst er den ældste af aktørerne. De begyndte allerede i 1920 og var – bortset fra Langenscheidt – ene på markedet helt op til Gads tilsynkomst i midten af 1980'erne. De har Engelsk, Tysk og Fransk i den nyeste, 5. udgave (1996), 4. udgave rummer også Spansk og Italiensk. Omfanget er på 'over 30.000 opslagsord', sidetallet mellem 420 og 600. Prisen er kr. 68 (cirkapris). Ordbøgerne er danskproducerede.

Politikens Forlag sendte deres sortiment af de små ordbøger på markedet i 2002, lidt før Gyldendal. Fem sprog: Engelsk, Fransk, Italiensk, Spansk og Tysk. Alle har helt ens omfang: 32.000 opslagsord, miniparlør, 750 sider. Pris kr. 99. Ordbøgerne er indkøbt fra svenske Norstedts, bearbejdet, redigeret og tilpasset dansk bl.a. med udskiftning af mange ord. Synsvinklen er dansk. »Vi har suppleret væsentligt med danske ord og vendinger,« siger forlagsredaktør Hanne Steen, Politikens Forlag.

Markedet

En rundringning til boghandlere og forlag gav indtryk af et marked, der er ganske stabilt. Der sælges af de små ordbøger hele året rundt, med mindre udsving omkring ferier og skolestart. Hvor stort markedet er, er meget svært at sige. De større boglader sælger, så vidt jeg kan skønne, 300-400 eksemplarer om året. Samlet fra alle forlag og alle sprog. På det grundlag vil jeg tro – men det er et ganske flot slag på tasken fra min side! – at der samlet i Danmark sælges op mod 15.000 små ordbøger om året, hvilket, hvis tallet holder, giver en bruttoomsætning på små 1,5 millioner kroner. Heraf får forlagene i alt godt 700.000 kroner, når 25% moms og boghandlerrabat på 40% er trukket fra. Så det er ikke store beløb, vi taler om.

Hvor mange eksemplarer, forlagene trykker og/eller sælger, er der ingen, der vil ud med – vanen tro. Konkurrencen på ordbogsområdet er stærk, og samlet er ordbøger for forlagene Gad, Gyldendal og Politiken meget vigtige forretningsområder, der genererer mange penge.

Boghandlerne

Jeg har talt med boghandlere i Odense, Århus, København, Holstebro og med Gads direktør med ansvar for butiksdriften.

»Vi lagerfører de små ordbøger fra Politiken, Gad, Berlitz og Gyldendal. Gads sælger vi langt flest af, for dem er folk vant til. De kender de sribede, der har været på markedet i mange år. Man står ikke og vurderer indholdet – det er genkendelsen, der afgør købet,« siger Bodil Kirkegaard i Arnold Buscks Boghandel i Holstebro.

Hvilke sprog går bedst?

»Det er helt klart engelsk, derefter kommer tysk og fransk. Og vi sælger til alle aldersgrupper, året rundt.«

Det er et svar, der går igen i de andre boglader.

Hvordan ser du på fremtiden for de små ordbøger?

»Det ser stabilt ud her og nu. Men på lidt længere sigt tror jeg, at markedet vil være vigende. De unge er for veluddannede til for alvor at få gavn af de helt små ordbøger, og desuden tror jeg, at internetcafeerne kan overtage dette marked – det kan jeg se på mine egne børn,« slutter Bodil Kirkegaard.

I København talte vi med boghandler Karen Danielsen, Magasin, og hendes medarbejder Lotte Scherg, der har ansvaret for ordbøgerne.

»Vi lagerfører Gyldendal, Gad og Politiken, ikke Høst. Og der er ingen tvivl om, at vi sælger flest af Gads små sribede. Politikens går ganske dårligt hos os.«

Spiller den medfølgende cd-rom i Gads ordbøger nogen rolle for deres salg?

»Nej, det kan man vist ikke sige.«

I Ma gasin, København, sælger man også de små ordbøger hele året, flest engelsk og fransk og en lille smule svensk (kun Gad har det sprog), »her efter broen er kommet«, som Lotte Scherg siger. »Svagest står tysk.«

I fører ikke Høsts lommeordbøger?

»Nej, de har ikke gjort meget for at sælge deres ordbøger de sidste år.«

Jeg talte med direktør Frederik Christiansen, der står for butiksdriften af Gads boglader. Han mener, at der er et stort marked.

»Vi sælger tusindvis af vores miniordbøger hvert år,« siger han. På spørgsmålet om, hvor mange af de andre forlags små ordbøger, de lagerfører i Gads butikker, siger han:

»Vi har fokus på Gads ordbøger. Der sælges helt klart flest engelsk, derefter kommer tysk og fransk.«

Kan I mærke en effekt af den cd-rom, der følger med Gads små sribede?

»Ja. Helt afgjort, det giver et mærkbart mersalg.«

Også i Gads boglader sælges de små ordbøger jævnt året rundt, med et lille opsving i forbindelse med rejser og salg af kort. Frederik Christiansen ser optimistisk på fremtiden for de små ordbøger. »Der sælges mange ordbøger, derfor også miniordbøger. Og der sælges langt flere ordbøger end parlører.«

Det sidste udsagn er gennemgående hos alle de boghandlere, jeg talte med. Det kan måske også skyldes, at alle nu har indarbejdet en miniparlør i deres små ordbøger som endnu et salgsargument, som ingen fik lov til at beholde for sig selv ret længe!

I Odense siger boghandler Guiliana Lyng, Rosengårdcentrets Bog & idé, at det er Gads små sribede, der går langt bedst. Og det er næsten også de eneste, de lagerfører – af samme grund. »Tidligere lagerførte vi også Politikens og Gyldendals.«

Man kan fornemme, at der bag denne beslutning måske også kunne ligge noget med rabatter og billige tilbud til supermarkederne.

Hvad med Høst?

»Høst er gledet lidt ud af bevidstheden. Vi lagerfører dem ikke, og vi har heller ikke mærket nogen salgsindsats fra dem i lange tider,« konstaterer Guiliana Lyng.

Som andre steder er det engelsk, der går bedst. »Men i rejsesæsonen sælger vi også af de tyske, franske og spanske.«

Den indlagte cd-rom hos Gads betyder ikke det store i en valgsituation, er hendes opfattelse. Som andre boghandlere ser hun et stabilt marked for ordbøger til rejsebrug.

I Århus talte jeg med Merete Trustrup, Kristian F. Møllers Boghandel, hvor man sælger små ordbøger fra alle fire forlag.

»Men efter at Gyldendal har nedsat deres rabat, lader vi dem glide langsomt ud og vil i fremtiden kun tage dem hjem på bestilling. Så vi lagerfører kun Politikens, Gads og Høst & Søns små ordbøger,« siger hun.

Også her sælger man de små ordbøger jævnt hen over året, flest engelsk og fransk, de tyske og italienske ligger det tungere med, det samme er tilfældet med Gads svenske. Det ser ikke ud til, at cd-rommen spiller nogen rolle for salget.

»Generelt må man sige, at der er mange kunder til disse ordbøger, og de sælger sig selv,« slutter Merete Trustrup.

Et stagneret forretningsområde for Høst

Boghandlerne sagde samstemmende, at salget og lagerføringen af de tidligere så stolte og i mange år enerådende Høsts Lommeordbøger var for stærkt nedadgående.

»Det er i dag et nicheområde i forlagets profil, et 'arvet' produktområde, « siger forlagsdirektør Erik C. Lindgren.

»Ordbøger er i dag et meget presset område, hvor bl.a. Gyldendals Røde Ordbøger har været ude i supermarkeder til meget lave priser,« siger han og fortsætter: »Lommeordbøger opfylder i dag ikke det behov, en moderne bruger har – derfor mener jeg, at markedet for disse ordbøger er for nedadgående.«

Hans kommentar til den manglende salgsindsats fra Høsts side, som flere boghandlere nævner, er, at forlaget ganske rigtigt ikke har investeret tilstrækkeligt i ordbøgerne.

Det skal nævnes, at Høst som det eneste af de her nævnte forlag ikke har en egen ordbogsredaktion. »Men vi vedligeholder vores nuværende program med ordbøger og parlører og et par andre titler. Det kan stadig godt betale sig,« siger han.

Men heller ikke her kan man få oplyst antal trykte og heller ikke antal solgte eksemplarer. »Dertil er konkurrencen alt for hård på dette felt.« slutter han.

En videnskab for sig: Dansk Selskab for Fraseologi ser dagens lys

Nu skal frasemer, idiomer, ordsprog og kollokationer for alvor under lup.

På baggrund af de senere års udvikling inden for den internationale fraseologi – forskningen i den del af ordforrådet, som består af flerordsforbindelser i bredeste forstand –, er der for tiden ved at blive dannet et fraseologisk selskab i Danmark. Ideen med selskabet er at skabe et forum for forskere og andre interesserede, som arbejder med, kunne tænke sig at arbejde med, eller bare har lyst til at høre mere om dette udsnit af sproget.

Selskabet er åbent for alle, der har eller ønsker at opnå tilknytning til dansk fraseologi, og det er meningen, at både de ensprogede og kontrastive problemer skal på dagsordenen. På længere sigt er det hensigten at etablere møder, foredrag og symposier, en bibliografi og forhåbentlig publikationer.

Vi er efterhånden en skare på omkring 50 forskere, lærere, studerende og andre interesserede, og kredsen begrænser sig ikke til folk med dansk som modersmål: fx er også polsk, tysk, islandsk og japansk repræsenteret, men altså med dansk som den anden pol.

Hvis du er interesseret i Dansk Selskab for Fraseologi, og ikke allerede i anden sammenhæng har givet udtryk for det, opfordres du til at sende en e-mail med en uforpligtende tilkendegivelse heraf til kenfaroe@hum.ku.dk. Du vil så blive kontaktet, når aktiviteterne forhåbentlig kommer i gang. Har du kolleger i ind- eller udland, som kunne have interesse for selskabet, men som ikke ser dette opslag, så informer dem endelig om initiativet.

Ken Farø, Institut for Tysk og Nederlandske, KU, tlf. 35 32 92 82

Anmeldelse

Politikens Nudansk Leksikon. Politikens Forlag, 2002, 1398 sider. Medfølgende cd-rom. Hovedredaktører: Bolette Rud. Palleesen, Christian Becker-Christensen.

I forordet til dette værk slås fast, at det "er en ny type opslagsværk, nemlig en ordbog og et leksikon i én bog", og "at Nudansk Leksikon kombinerer et leksikons faktuelle oplysninger med oplysninger om det almene ordforråd i moderne dansk". Bogen adskiller sig fra fx "Politikens store nye Nudansk ordbog" fra 1996 ved også at medtage proprier, og ligger tæt op ad den type, franskinteresserede kender fra Larousse's og Robert's énsprogede ordbøger og fra Robert-Collins tosprogede.

I vejledningen (s. 7-15) gennemgås klart og overskueligt forkortelser, lydtegn m.fl. En sproghistorisk oversigt (s. 9 - 11) medtages, men den er så skitse-mæssig, at udgiverne hermed tilkendegiver, at hovedvægten ikke ligger på disse områder.

Der er et usædvanligt træk i opbygningen af den enkelte leksikonartikel: et ords betydninger ("på overordnet niveau" nummereres fra 1, men dette tal bruges også i de tilfælde, hvor der kun er én betydning, hvilket er det hyppigste. Denne fornyelse virker mere forvirrende end oplysende på mig.

For min skyld kunne man godt udelade disse éttaller, når rækken ikke går længere. Man skal ligeledes vænne sig til, at "underbetydninger" (s. 8) kan udgøres af ordforbindelser. Der tales side 8 om "visse forbindelser af flere ord" (punkt 9) og "faste ordforbindelser" (punkt 10). Er det det samme? Og hvad med "konstruktioner" (punkt 10)? Mere eksplicite og præcise definitioner ville være på deres plads på dette ømtålelige område, der i forvejen lider af terminologisk forvirring.

Den valgte opbygning indebærer, at personer med samme efternavn ikke som normalt får hver sin artikel, men et nummer inden for samme artikel ("underbetydning"). Således indeholder artiklen "Andersen" 5 numre, hhv. Anja, Benny, Hans Christian, Knud Børge og Vita - altså en alfabetisk opstilling, ikke en betydningsmæssig prioritering.

Selve artiklerne er meget vellykkede. De er korte og præcise, bringer et maksimum af oplysninger på et minimum af plads, både når det drejer sig om velkendte ord og om ord, der måske er mindre kendte: *kam: et fladt redskab med en række tynde, spidse tænder til at rede hår med / elritse: en lille, ca 10 cm lang, stærktfarvet karpesfisk. Findes i Europa og Nordasien. Lever i klarvandede åer og er derfor efterhånden en sjælden gæst i Danmark.* Det er tydeligt, at der er arbejdet meget med artiklerne. Dertil kommer, at det er en nydelse af læse disse artikler, der er holdt i et omhyggeligt og stringent sprog. Nogle vil mene, at dette er en selvfølge, men i disse tider, hvor sprogsjusk truer alle steder fra, bør man påskønne det.

Etymologi-angivelserne er usædvanligt - undertiden næsten overdrevent - udførlige; under *Cameroun* meddeles etymologien ned i tredje led, og vi får - overflødige? - oplysninger om det portugisiske ord for 'rejer'. Til gengæld gives gode og relevante oplysninger om de tilhørende afledninger 'camerounsk' og 'camerouner'.

Den fonetiske transskription er også i orden; udtalen [d] for 't' i romanske navne som *Antonescu* og *Antonioni* undrer mig dog.

Illustrationerne er pæne og rimeligt fordelt, men ved kommende udgaver bør man være opmærksom på at henvise til dem fra den pågældende artikel.

I den - beskedne - tid, jeg har haft til rådighed, har jeg kun fundet få trykfejl: på vejledningens s. 8, punkt 9 er der i første linje kommet et *den* for meget med; i artiklen *pampa* er der trykfejl i etymologiangivelsen; i artiklen *Toledo* springes der i betydningsadskillelsen fra punkt 1 til 3.

Den medsendte cd-rom fungerer upåklageligt.

Alt i alt er der tale om en meget vellykket udgivelse, der utvivlsomt har en fremtid foran sig. For mig er der ingen tvivl om, at den kan leve op til forordets beskedne "Vi håber at mange vil få nytte af bogen", og at dette vil vise sig at være en underdrivelse.

Gerhard Boysen
Syddansk Universitet, Odense